СИЁСИЙ ПРОПАГАНДА ВА АХБОРОТ ТАЪСИРИ

Ўзбекистон халқаро исломшунослик академияси
“Ислом иқтисодиёти ва халқаро муносабатлар” таълим йўналиши
1-босқич талабаси Эргашев Самандар
+998 90 808 14 81
Илмий раҳбар: Қўйсинова Фазилат Ориповна;
Ўзбекистон халқаро исломшунослик академияси
“Ислом иқтисодиёти ва халқаро муносабатлар” кафедраси доценти,
Сиёсий фанлар доктори (DSc)

Аннотация:Ушбу тезисда сиёсий пропаганда ва ахборот таъсирининг мазмуни, жамият ҳаётидаги аҳамияти ҳамда инсон онгига таъсир қилиш усуллари таҳлил қилинган. Оммавий ахборот воситалари, интернет ва ижтимоий тармоқларнинг сиёсий жараёнлардаги ўрни ёритилган. Шунингдек, ёлғон ахборот, манипуляция ва фейк хабарларнинг салбий оқибатлари ҳақида фикр юритилган. Ахборот хавфсизлиги ва медиа саводхонликнинг аҳамияти очиб берилган.

Калит сўзлар: Сиёсий пропаганда, ахборот таъсири, манипуляция, оммавий ахборот воситалари, интернет, ижтимоий тармоқлар, фейк ахборот, медиа саводхонлик, ахборот хавфсизлиги, сиёсий коммуникация.

Аннотация:В данной работе рассматриваются сущность политической пропаганды и информационного воздействия, их роль в жизни общества и способы влияния на сознание человека. Освещается значение средств массовой информации, интернета и социальных сетей в политических процессах. Также анализируются проблемы фейковой информации, манипуляции и их негативные последствия. Особое внимание уделено вопросам информационной безопасности и медиаграмотности.

Ключевые слова:Политическая пропаганда, информационное воздействие, манипуляция, средства массовой информации, интернет,

социальные сети, фейковая информация, медиаграмотность, информационная безопасность, политическая коммуникация.

Annotation: This thesis examines the essence of political propaganda and information influence, their role in society, and methods of influencing public consciousness. The role of mass media, the Internet, and social networks in political processes is highlighted. The paper also analyzes the problems of fake information, manipulation, and their negative consequences. Particular attention is paid to information security and media literacy.

Keywords: Political propaganda, information influence, manipulation, mass media, Internet, social networks, fake news, media literacy, information security, political communication.

Ҳозирги глобаллашув ва рақамли технологиялар ривожланган даврда ахборот жамият ҳаётининг энг муҳим омилларидан бирига айланди. Инсонлар сиёсий, иқтисодий ва ижтимоий жараёнлар ҳақида асосан оммавий ахборот воситалари, интернет ва ижтимоий тармоқлар орқали маълумот оладилар. Шу сабабли ахборот нафақат маълумот етказиш воситаси, балки жамият фикрини шакллантириш, инсон онгига таъсир ўтказиш ва муайян сиёсий мақсадларга эришиш қуроли сифатида ҳам хизмат қилмоқда. Сиёсий пропаганда муайян ғоя, мафкура ёки сиёсий манфаатларни аҳоли ўртасида тарғиб қилиш жараёни ҳисобланади. “Пропаганда” сўзи лотинча “тарқатиш” деган маънони англатади. Тарихга назар ташласак, сиёсий пропаганда қадимги давлатларда ҳам қўлланилган. Ҳукмдорлар халқни бирлаштириш, давлат сиёсатига ишонтириш ёки душманларга қарши курашиш мақсадида турли тарғибот усулларидан фойдаланганлар.

Пропагандanинг асосий мақсади инсонларнинг фикри, дунёқараши ва хатти-ҳаракатларига таъсир кўрсатишдан иборат. Пропаганда орқали одамларда маълум сиёсий куч ёки ғояга нисбатан ишонч уйғотилади. Баъзан эса рақибларга нисбатан салбий муносабат шакллантирилади. Бу жараён инсон психологиясига таъсир қилиш орқали амалга оширилади. Пропаганда

ижобий ва салбий кўринишларда бўлиши мумкин. Ижобий пропаганда жамиятда тинчлик, ватанпарварлик, миллий қадриятлар, таълим ва инсонпарварлик ғояларини тарғиб қилади. Салбий пропаганда эса ёлғон ахборот тарқатиш, инсонларни чалғитиш ва жамиятда низо келтириб чиқаришга қаратилган бўлади.

Ахборот инсон онги ва дунёқарашини шакллантиришда катта ўрин тутади. Кишилар атрофдаги воқеалар ҳақидаги фикрларини кўпинча ахборот манбалари орқали ҳосил қиладилар. Шу сабабли ахборот жамиятни бошқаришнинг муҳим воситаси ҳисобланади. Замонавий технологиялар ахборот тарқалиш тезлигини янада оширди. Бирор хабар бир неча сония ичида бутун дунёга тарқалиши мумкин. Бунинг ижобий томони шундаки, инсонлар тезкор маълумот олиш имкониятига эга бўладилар. Бироқ бу ҳолат ёлғон ахборотлар тарқалиш хавфини ҳам кучайтирди.

Ахборот манипуляциясининг яна бир замонавий шакли - факе newc (ёлғон хабарлар) ва деепфаке (сохта видео) технологиялари бўлиб, уларда технологияларни қўллаб-қувватлаш орқали ижтимоий ва сиёсий муҳитни манипуляция қилиш осонлашган. Ёлғон хабарлар, хусусан, ижтимоий тармоқларда тез тарқалиб, жамиятда ишончсизликни келтириб чиқариши мумкин. Мисол учун, COVID-19 пандемияси пайтида, дунёнинг турли бурчакларида соғлиқни сақлаш соҳасидаги ёлғон маълумотлар тарқатилди, бу эса одамларнинг нотўғри қарорлар қабул қилишига олиб келди. Фейк нюс (ёлғон хабарлар) замонавий ахборот манипуляциясининг энг кенг тарқалган шаклларидан биридир. Бу турдаги хабарлар кўпинча одамларни қўрқитиш, уларни жамиятдаги маълум бир ғояга ёки сиёсий партияга қарши қўллаш учун ишлаб чиқилади. Ёлғон хабарлар, айниқса, ижтимоий тармоқларда тез тарқалади ва улар кўплаб одамларнинг фикрини ўзгартиради ёки уларни нотўғри қарорлар қабул қилишга ундайди. Ёлғон хабарлар ўзини ишончли манба сифатида тақдим этиши мумкин. Бу хабарлар кўпинча шок тасирини яратади ва шу билан уларни тезроқ тарқатиш имконини беради. Масалан,

ижтимоий тармоқларда тез тарқаладиган "слискбаит" сарлавҳалар, фойдаланувчиларни маълум бир мақолани ёки хабарни кўришга ундайди, бу эса уларни нотўғри хабар билан алдашга олиб келади.

Деепфейк — бу сунъий интеллект ёрдамида яратилган сохта видео ёки тасвирлардир. Бу технология одамларнинг юзларини ва овозларини тақлид қилиш имконини бериб, улар ҳақиқий видеолар каби кўринади. Деепфаке технологиясидан фойдаланилиш ахборот манипуляциясида янги даражани бошлаб берди ҳамда одамларни ёлғон видеолар орқали манипуляция таъсирига тушиш эҳтимолини оширди. Деепфаке технологияси жаҳон сиёсатида ҳам катта таъсир эга. Сиёсий лидерлар ёки таниқли шахсларнинг сохта видеолари яратилиб, улар орқали муайян фикрларни тарқатиш ёки қарорларни ўзгартириш мумкин. Масалан, сайловлар олдидан ўтказилган деепфаке манипуляциялари одамларнинг сиёсий қарорларига таъсир кўрсатишга қаратилган. Замонавий ахборот манипуляциясининг яна бир усули бу ижтимоий тармоқларда ишлатиладиган алгоритмлар ва филтрлаш тизимларидир. Алгоритмлар фойдаланувчиларнинг олдиндан қилган ҳаракатларига асосланиб, улардаги махсус контентни кўрсатади. Бу, ўз навбатида, уларнинг фикрини ва қарашларини манипуляция қилиш имконини беради.

Ахборот манипуляциясининг сиёсий таъсири катта бўлиб, у давлатларнинг ички сиёсатини ва халқаро алоқаларни шакллантиради. Кўплаб мамлакатлар ахборот манипуляциясидан ўз манфаатлари учун фойдаланишади. Мисол учун, ахборот уруши ҳозирги кунда анъанавий урушлардан фарқли ўлароқ, ноаниқ ва кам кўринадиган шаклда олиб борилмоқда. Қарши давлатнинг ички сиёсатига таъсир кўрсатиш, давлатнинг халқаро позициясини заифлаштириш ва ўз тарафдорларини кучайтириш мақсадида ахборот манипуляцияси амалга оширилади. Рақибнинг иқтисодий ва сиёсий тизимига қарши ахборот урушларини олиб бориш давлатларга янги имкониятлар яратмоқда.

Ахборот манипуляцияси демократиянинг асосий тамойилларига таҳдид солади. Оммавий ахборот воситаларининг мустақиллиги ва обективлиги зарарланганда, фуқаролар тўғри ва ҳаққоний маълумот олиш имкониятини йўқотадилар. Аксарият жамиятларда жамоатчилик фикрини манипуляция қилиш демократик жараёнларга салбий таъсир кўрсатиш эҳтимоли юқори бўлиб, бунда аҳолининг ишончли ахборот олиш ҳуқуқи бузилади. Глобал ахборот маконида манипуляциялаш жараёни жаҳон сиёсатининг ажралмас қисмига айланган. Тарихан, ахборот манипуляцияси сиёсий кучларнинг қўллаб-қувватловчи воситаси бўлиб келган бўлсада, замонавий технологиялар ёрдамида бу жараён янада мураккаблашиб кенг тарқалмоқда. Ижтимоий тармоқлар, факе newc, деепфаке технологиялари каби воситалар ахборот манипуляциясининг замонавий шаклларини ташкил этади.

Интернет ва ижтимоий тармоқлар сиёсий пропагандaнинг энг таъсирчан қуролларидан бирига айланди. Facebook, Telegram, Instagram, YouTube ва бошқа платформалар орқали миллионлаб инсонлар ҳар куни турли ахборотларни қабул қиладилар. Айрим давлатлар ва сиёсий кучлар интернет орқали аҳоли фикрига таъсир ўтказишга ҳаракат қиладилар. Масалан, муайян давлат ҳақида салбий фикр шакллантириш ёки жамиятда ишончсизлик муҳитини яратиш мақсадида ахборот хуружлари уюштирилиши мумкин.

Сиёсий пропаганда турли усуллар орқали амалга оширилади. Энг кенг тарқалган усуллардан бири маълумотни бир томонлама ёритишдир. Бунда воқеанинг фақат бир жиҳати кўрсатилади ва қолган қисми яширилади. Ҳозирги вақтда фейк ахборотлар глобал муаммога айланди.Фейк хабарлар инсонларни чалғитиш, жамиятда низо келтириб чиқариш ёки муайян манфаатларга эришиш мақсадида тарқатилади. Манипуляция инсон онгига яширин таъсир ўтказиш усулидир. Бунда маълумот атайлаб шундай тарзда бериладики, инсон ўзини мустақил фикр қиляпман деб ҳисоблайди. Аслида эса у маълум ахборот таъсири остида қарор қабул қилади.

Ахборот хавфсизлиги — инсон, жамият ва давлатни зарарли ахборот таъсиридан ҳимоя қилиш жараёнидир. Ҳар бир давлат ўз миллий ахборот маконини муҳофаза қилишга интилади. Медиа саводхонлик инсоннинг ахборотни таҳлил қилиш, унинг ҳаққонийлигини текшириш ва танқидий фикрлай олиш қобилиятини англатади. Медиа саводхон инсон ҳар қандай хабарга дарҳол ишониб кетмайди. Деепфаке — бу сунъий интеллект ёрдамида яратилган сохта видео ёки тасвирлардир

Сиёсий пропаганда ва ахборот таъсири ҳозирги глобаллашув даврида жамият ҳаётига кучли таъсир кўрсатувчи омиллардан бири ҳисобланади. Ахборот технологияларининг тез ривожланиши натижасида ахборот оқими ҳаддан ташқари кўпайди ва ҳар бир маълумотни тўғри ёки нотўғрилигини ажратиш анча мураккаблашди. Шу шароитда пропаганда воситалари орқали турли сиёсий кучлар жамоатчилик фикрига таъсир ўтказиш, уни бошқариш ёки маълум бир ғояни илгари суриш имкониятига эга бўлмоқда. Бундай жараёнда оммавий ахборот воситалари, ижтимоий тармоқлар ва интернет платформалари асосий рол ўйнайди. Улар орқали тарқатилаётган маълумотлар баъзан ҳақиқатга асосланган бўлса, баъзан эса манипуляция, яъни инсон онгини бошқариш мақсадида бузиб кўрсатилади. Шунинг учун пропагандanинг таъсири инсонларнинг сиёсий қарашлари, қарор қабул қилиши ва ҳатто ижтимоий муносабатларигача таъсир этиши мумкин. Шу сабабли ҳар бир фуқаро ахборот маданиятига эга бўлиши, яъни ҳар қандай хабарни текшириш, турли манбаларни солиштириш ва танқидий фикрлаш қобилиятини ривожлантириши жуда муҳимдир. Фақат шундагина инсон ташқи ахборот таъсирига тушиб қолмасдан, мустақил ва онгли қарор қабул қила олади.

Умуман олганда, сиёсий пропаганда ва ахборот таъсири жамиятда ҳам ижобий, ҳам салбий роль ўйнаши мумкин. Унинг оқибатлари эса инсонларнинг билим даражаси, ахборотни қабул қилиш маданияти ва танқидий фикрлаш қобилиятига бевосита боғлиқдир.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси. – Т.: Ўзбекистон, 2023.
2. Shavkat Mirziyoyev. Янги Ўзбекистон стратегияси. – Т.: Ўзбекистон, 2021.
3. Сиёсатшунослик асослари: Дарслик. – Т.: Ўқитувчи, 2020.
4. Ахборот хавфсизлиги асослари. – Т.: Академик нашр, 2021.
5. Медиа саводхонлик ва ахборот маданияти. – Т.: Маънавият, 2022.
6. Интернет ва сиёсий коммуникация масалалари. – Т.: Тафаккур, 2021.
7. Жаҳон сиёсати ва глобаллашув назарияси. – Т.: Universitet, 2020.
8. Оммавий ахборот воситалари ва жамият. – Т.: Янги аср авлоди, 2019.
9. Сиёсий технологиялар ва пропаганда усуллари. – Т.: Tafakkur Bo‘stoni, 2022.
10. Ахборот урушлари ва замонавий таҳдидлар. – Т.: Akademiya, 2021.
11. Ижтимоий тармоқлар ва жамоатчилик фикри. – Т.: Ўзбекистон миллий энциклопедияси, 2023.
12. Манипуляция психологияси. – Т.: Yangi Nashr, 2020.
13. Сиёсий коммуникация назарияси. – М.: Юрайт, 2019.
14. Медиа ва ахборот сиёсати. – Т.: Sharq, 2022.
15. Фейк ахборот ва дезинформация муаммолари. – Т.: Innovation Press, 2023.
16. Ахборот маконида хавфсизлик масалалари. – Т.: Akademnashr, 2021.
17. Замонавий халқаро муносабатлар назарияси. – Т.: Universitet, 2020.
18. Интернет журналистика ва медиа муҳит. – Т.: Ўқитувчи, 2022.
19. Сиёсий жараёнларда оммавий коммуникациянинг ўрни. – Т.: Tafakkur, 2021.
20. Дезинформация ва ахборот таъсири технологиялари. – Т.: Yangi Asr, 2023.
21. UNESCO. Media and Information Literacy Curriculum for Teachers. – Paris, 2021.
22. United Nations. Information Integrity in the Digital Age. – New York,